

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
ասպիրանտների և հայցորդների
նստաշրջանի
նյութերի ժողովածու

1(1) 2018

Երևան - 2018

Հրատարկության է երաշխավորել Երևանի պետական
համալսարանի գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Խմբագրակազմ՝

*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբրուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Ս. Հայկյանց
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան*

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝
ՀՀ, 0025, Երևան,
Ալեք Մանուկյան 1,
ԵՊՀ իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ 060-71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.yasu.am
publishing.yasu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համաձայն չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@yasu.am

Տպագրական 24.25 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2018
Հանձնված է տպագրության՝
20.04.2018

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Varser Karapetyan

CURRENT TENDENCIES OF ECONOMIC, SOCIAL
AND CULTURAL RIGHTS 6

Կարեն Ամիրյան

ՕՐԵՆՍԴԻՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ 16

Հարությունյան Հայկ

ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՁԵՎԻ ԷՎՈԼՅՈՒՑԻԱՆ ՀՀ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈՒՈՒՄՆԵՐԻ ԼՈՒՅՄԻ ՆԵՐՔՈ . 28

Ռոզա Աբաջյան

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՁԵՎԵՐԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ
ՆՈՐ ԴԱՐԱՇՐՁԱՆՈՒՄ ԵՎ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՄԻՏՔԸ 42

Կարեն Հակոբյան

ԼՍՎԱԾ ԼԻՆԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՊԱՏՇԱՃ
ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԲԱՂԱԴՐԱՏԱՐԸ 54

Սոսն Բարսեղյան

ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԻՐԱՑՄԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԲԱՐԵՓՈՒՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 71

Արմինե Դանիելյան

ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ
ԵԶՐՈՒԹԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 84

Լիլիթ Մելիքսեթյան

ՀԱՆՐԱՔՎԵԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ
ԱՄՐԱԳՐՈՒՄՆ ՈՒ ԿԱՅԱՅՈՒՄԸ 1991-1995 ԹԹ..... 96

Տարևիկ Նահապետյան

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐԻ
ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ
ՈՒ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 112

Գևորգ Պողոսյան

ՈՉ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ՍՏԱՅՎՈՂ ԳՈՒՄԱՐԻ
ԲԱՇԽՄԱՆ ԱՐԳԵԼՔԻ ՈՐՈՇ ԱՍՊԵԿՏՆԵՐ 130

Մովսես Խաչատրյան

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՄԵՐԺՈՒՄԸ ՕՐԵՆՔՈՎ
ՍԱՀՄԱՆՎԱԾ ՀԻՄՔԵՐՈՎ..... 147

Արամ Ղափամանյան

ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԼԻԶԻՆԳԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ 162

Շուշանիկ Ղուկասյան

ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԹԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ
ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ
ԿՐՈՂ ԱՆՁԻՆՔ 177

Անի Մուրաֆյան

ԿԵՂԾ ԵՎ ՇԻՆԾՈՒ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅԱՆ
ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՊԱՀԱՆՋ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ
ԿՈՂՄԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓՈՎՄԱՆ
ՀԻՄՆԱՀԱՐՅԸ..... 193

Ռուբինա Պետրոսյան

ԱՌԱՆՑ ԾՆՈՂԱԿԱՆ ԽՆԱՄՔԻ ՄՆԱՅԱԾ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ
ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՈՉ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԵՎ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ
ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՅՈՒՄԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ 208

Տաթևիկ Գևորգյան

ՊԱՏԻԺ ՆՇԱՆԱԿԵԼՈՒ ՄԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒ-
ԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ 233

Նունե Հայրապետյան

ՊՐՈԲԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԵՎ
ԿԱՅԱՑՄԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՓՈՐՁԸ ԵՎ ՀՀ-ՈՒՄ. ԴՐԱ
ՆԵՐԴՐՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ 247

Լիանա Եղիզարյան

ՊԱՏԻԺԸ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆՈՐԵՆ ՉԿԻՐԱՌԵԼՈՒ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ՀԱՄԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՏԵՂԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ 261

Սրբուհի Գայան

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՆԵՐԴՐՄԱՆ
ՆՊԱՏԱԿԱՀԱՐՄԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ-ՈՒՄ 275

Լիլիթ Պետրոսյան

ԳՈՐԾԻ ՓԱՏՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՆ Ի ՊԱՇՏՈՆԵ
ՊԱՐԶԵԼՈՒ ("EX OFFICIO") ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ..... 287

Անի Միքայելյան

ՄԻՍՅԱՆՑ ՀԵՏ ԿԱՊԿԱԾ ԳՈՐԾԵՐԻ ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ
ՏԵՍԱԿ 299

Անի Դանիելյան

ՄԻՆԶԴԱՏԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՆԱԽՆԱԿԱՆ
ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՄԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ
ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԵՐԱՇԽԻՔ 321

Առնոլդ Վարդանյան

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ
ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻՆ ԱՆՄԵՂՍՈՒՆԱԿ ԱՆՁԱՆՑ
ՍԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱ-
ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 336

Էմմա Ավագյան

ԽՈՇՏԱՆԳՄԱՆ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ..... 352

Նազելի Թովմասյան

ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ 368

Ռոմելա Մանուկյան

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՈՒՄ ԳՏՆՎՈՂ ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ՌԱԶՄԱԿԱՆ
ԲԱԶԱՆԵՐԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՆՔՆԻՇԽԱՆՈՒ-
ԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ..... 380

ՆԵՐՂՐՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ

Միջազգային ներդրումային իրավունքում ներդրումի և ներդրողի սահմանումները ներդրումների խրախուսման մասին միջազգային պայմանագրերում սահմանված իրավունքների և պարտականությունների կիրառման շրջանակը որոշելու հարցում ամենաէական նշանակությունն ունեն:

Միայն միջազգային ներդրումային պայմանագրերում սահմանված ներդրումներն ունեն պաշտպանության իրավունք և միայն դրանց շուրջ առաջացած վեճերի դեպքում ներդրողները կարող են դիմել Ներդրումային վեճերի լուծման միջազգային կենտրոն (այսուհետ՝ Կենտրոն կամ Տրիբունալ):

Ներդրումների հասկացությունը կարևոր է մի շարք տեսանկյուններից: Այսպես, այն կարևոր է առաջին հերթին ներդրում կատարողի համար, քանզի վերջինս պետք է հստակ իմանա, թե իր կողմից կատարվող ակտիվների ներդրման դեպքում կարո՞ղ է արդյոք հետագայում դրանց շուրջ վեճ առաջանալու դեպքում ակնկալել միջազգային աստիճանի պաշտպանություն, թե ոչ: Ներդրումն ընդունող պետության համար այն ունի իր կարևորությունը հատկապես նոր ներդրումներ ներգրավելու իմաստով: Որքան լայն լինի սահմանումը, այնքան ներդրողների համար գրավիչ կլինի ներդրումային միջավայրը, և նրանք կունենան պաշտպանության լայն շրջանակ:

Ներդրումների հասկացության բացահայտումն առավել մեծ կարևորություն սկսեց ձեռք բերել պետությունների միջև կապիտալի տեղաշարժմանը, միջազգային տնտեսական հարաբերությունների ակտիվացմանը, զարգացմանը և ընդլայնմանը զուգահեռ:

Չնայած ներդրումների հասկացության կարևորությանը, միջազգային իրավունքում բացակայում է դրա սահմանումը: Խնդիրը նրանում է, որ պետություններից, ինչպես նաև ներդրումային միջազգային կառուցակարգերից յուրաքանչյուրը ներդրումների հաս-

¹ ԵՊՀ միջազգային և եվրոպական իրավունքի ամբիոն, ասպիրանտ, գիտ. դեկավար իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Վ. Վ. Քոչարյան:

կացությունը սահմանում է իր համար ընդունելի հասկացությամբ, որն էլ որոշակի դժվարություններ է առաջացնում դրա հստակ և միասնական սահմանումը ձևակերպելու համար:

Այն հարցի պատասխանը, թե ինչու չկա ներդրումի սահմանումը «Պետությունների և այլ պետությունների քաղաքացիների միջև ներդրումային վեճերի լուծման մասին» կոնվենցիայում (այսուհետ՝ Կոնվենցիա)¹, կարող ենք գտնել նաև Կոնվենցիային կից Համաշխարհային Բանկի Գործադիր տնօրենների զեկույցում², որում ասվում է, որ որևէ փորձ չի արվել «ներդրումի» հասկացությունը սահմանելու համար՝ հաշվի առնելով կողմերի համաձայնությունը և կառուցակարգը, որով Պայմանավորվող կողմերը պետք է նախապես իմանան, եթե ցանկանում են, վեճերի տեսակները, որոնք նրանք կցանկանան կամ չեն ցանկանա ներկայացնել Կենտրոնին:

Երբ փորձում ենք ներդրումների հասկացությունը վեր հանել միջազգային սովորության իրավունքից կամ վաղ շրջանի միջազգային պայմանագրերից, ապա տեսնում ենք, որ դրանք նույնպես ներդրումի հասկացությունը չեն պարունակում, այլ դրա փոխարեն կիրառում են «օտարերկրյա սեփականություն» հասկացությունը:

Ավանդաբար ներդրումները բաժանվել են երկու խմբի՝ պորտֆելային ներդրումների և ուղղակի ներդրումների: 19-րդ դարում և 20-րդ դարի սկզբում ներդրումների գերակշիռ մասն արվում էր պորտֆելային ներդրումների տեսքով, որոնք հիմնականում արտահայտվում էին զարգացող երկրների կառավարությունների կողմից թողարկված պարտատոմսերի գնմամբ:

Սակայն 20-րդ դարի առաջին կեսին երկու համաշխարհային պատերազմների պատճառով զգալի կերպով կրճատվեցին ներդրումները: Պատերազմներից հետո սկսեցին աշխուժանալ և զարգանալ միջազգային տնտեսական հարաբերությունները, սկսեցին ստեղծվել և շատանալ միջազգային առևտրային կազմակերպությունները, որոնց կատարած ներդրումները սկսեցին դառնալ ուղղակի ներդրումներ: Այսինքն, պորտֆելային ներդրումներն աստիճան-

¹ Ստորագրված 18.03.1965 թվ., Վաշինգտոն, ԱՄՆ:

² Report of the Executive Directors on the Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States, ապրիլ, 2006, հոդված 27.

նաբար սկսեցին փոխարինվել ուղղակի ներդրումներով: Մտացվում է, որ ժամանակի ընթացքում ներդրողները սկսեցին ոչ թե պարզապես գնել մեկ այլ պետությունում առկա ակտիվները, այլ «մտնել» այդ պետություն, այդ պետության շուկա և սկսեցին գործունեություն ծավալել այնտեղ:

Մկզբնական շրջանում պետությունների մի մասը սկսեց ընդունել ներդրումների նեղ հասկացությունը, որպեսզի ներդրումների հոսքը դեպի պետություն լինի աստիճանական, և պետության ներքին տնտեսությունը և, ընդհանուր առմամբ, պետությունը կարողանան արձագանքել այդ փոփոխություններին: Ժամանակի ընթացքում սահմանումներն ընդլայնվեցին, որոնք իրենց արտացոլումը գտան նաև միջազգային փաստաթղթերում, և սկսեց կիրառվել ներդրումների հասկացության առավել լայն սահմանումը:

Ինչպես յուրաքանչյուր արբիտրաժային ատյան, այնպես էլ Ներդրումային վեճերի լուծման միջազգային կենտրոնն ունի ներդրումների հասկացության իր համար ընդունելի տարբերակը, որի հիմքն է հանդիսանում Կոնվենցիայի 25-րդ հոդվածը: Ուստի աշխատանքի նպատակն է բացահայտել ոչ թե ներդրումների հասկացությունն ընդհանուր առմամբ, այլ ուսումնասիրել և հասկանալ, թե ակտիվների և այլ միջոցների որ արտահոսքն է մի երկրից դեպի մյուս երկիր համարվում ներդրում, որը կարող է արժանանալ «Պետությունների և այլ պետությունների քաղաքացիների միջև ներդրումային վեճերի լուծման մասին» կոնվենցիայով սահմանված արբիտրաժային պաշտպանությանը, և թե ինչ չափանիշներով են դրանք որոշվում:

Միջազգային ներդրումային իրավունքում Ներդրումային վեճերի լուծման միջազգային կենտրոնի համակարգում ներդրումները և դրանց շուրջ առաջացած վեճերն ունեն իրենց առանձին կարգավորումները և լուծման կառուցակարգերը, որի համար էլ անհրաժեշտ է առանձին սահմանել ներդրումի հասկացությունը:

Ընդհանուր առմամբ ներդրումային իրավունքում ընդունված է նշել, որ ուղղակի ներդրումները ներառում են հետևյալը. 1) կապիտալի տեղաշարժ, 2) երկարաժամկետ ծրագրեր, 3) մշտական եկամուտ, 4) կառավարման մարմնում մասնակցություն, 5) բիզնեսի ռիսկ¹:

¹ **Catherine Yannaca-Small**, “Definition of Investor and Investment in International Investment Agreements”, OECD, 2008, էջ 48.

Մրանցով էլ ուղղակի ներդրումները տարբերվում են պորտֆելային ներդրումներից:

Ինչ վերաբերում է Կոնվենցիային, ապա այն չի պարունակում վերոնշյալ չափանիշները: Կոնվենցիայի 25-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն Կենտրոնի ընդդատությունը տարածվում է իրավունքի ցանկացած վեճի նկատմամբ, որը ծագում է ուղղակիորեն որևէ ներդրումի կապակցությամբ՝ Պայմանավորվող պետության (կամ տվյալ Պայմանավորվող պետության կողմից Կենտրոնի հետ հարաբերություններում լիազորված ցանկացած ստորաբաժանման կամ գործակալության) և մեկ այլ Պայմանավորվող պետության քաղաքացու միջև: Իսկ Կենտրոնին դիմելու համար կողմերը միմյանց միջև պետք է ունենան համաձայնություն, որն արտահայտվում է երկու կամ ավելի Պայմանավորվող պետությունների միջև կնքված ներդրումային պայմանագրերի տեսքով: Եվ հենց Կոնվենցիայից առանձին գոյություն ունեցող ահռելի թվով այս երկկողմ և բազմակողմ ներդրումային պայմանագրերն են, որոնք ներկայացնում են ներդրումների հասկացությունների հսկայական բազմազանություն:

Կոնվենցիայով ընդունված մոտեցումը Ներդրումային վեճերի լուծման միջազգային կենտրոնի արբիտրաժի կողմերին լայն հայեցողություն է տալիս յուրաքանչյուր գործարք որպես ներդրում որակելու առումով: Բայց պարզ է, որ կողմերի ազատությունն այս հարցում անսահման չէ և կողմերի հայեցողությունը Տրիբունալի համար վերջնական չէ իր իրավագործության վերաբերյալ որոշում կայացնելիս: Ի վերջո, սեփական իրավագործության վերաբերյալ որոշումը կայացնում է հենց ինքը՝ Տրիբունալը, Կոնվենցիայի 41-րդ հոդվածի համաձայն:

Ստացվում է, որ Կոնվենցիայի 25-րդ հոդվածը սահմանում է պաշտպանության ենթակա ներդրումի հասկացությունն ընդհանուր կանոնով, իսկ առանձին կողմերի միջև կնքված ներդրումների խրախուսման մասին պայմանագրերում տրվում է դրա հատուկ սահմանումը: Այստեղ առաջանում է Տրիբունալի կողմից դրա մեկնաբանման հարցը, այսինքն կոնկրետ դեպքում Տրիբունալը այս կամ այն ակտիվը կարող է ներդրում համարել Կոնվենցիայի իմաստով, թե ոչ: Մրա համար պետք է ուսումնասիրել ներդրումների խրախուսման մասին առանձին պայմանագրերը և Տրիբունալի պրակտիկան:

Ներդրումների խրախուսման մասին պայմանագրերից շատերն

ունեն ընդհանուր սահմանումներ ներդրումների համար (օրինակ, ցանկացած ակտիվ) և որոշակի կատեգորիաներ: Օրինակ, Արգենտինայի և ԱՄՆ-ի միջև կնքված¹ երկկողմ ներդրումային պայմանագրի համաձայն «ներդրում» նշանակում է Կողմի տարածքում կատարված ներդրումի ցանկացած տեսակ, որոնք ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն տիրապետում են մյուս Կողմի քաղաքացիները կամ ընկերությունները, ինչպիսիք են բաժնեմասերի արժեքները, վճարումները, ծառայությունը և ներդրումների պայմանագրերը և առանց սահմանափակման ներառում են.

1) Նյութական և ոչ նյութական գույքը, ներառյալ գույքի նկատմամբ իրավունքները, ինչպիսիք են գրավը, պարտապանի գույքի պահումը,

2) Ընկերությունը կամ ընկերության բաժնետոմսերը կամ շահաբաժինները կամ ակտիվներում ունեցած այլ շահաբաժինները,

3) Գումարի բռնագանձման պահանջը կամ տնտեսական արժեք ունեցող և ուղղակիորեն ներդրումի հետ կապված պահանջը,

4) Մտավոր սեփականությունը, որը ներառում է գրական և արվեստի գործերի հետ կապված իրավունքները, ներառյալ ձայնագրությունները, մարդկության գործունեության բոլոր ոլորտներում հայտնագործությունները, արդյունաբերական նմուշները, առևտրային գաղտնիքները, knowhow-ները և գործարար գաղտնի տեղեկատվությունը, ապրանքային նշանները, սպասարկման նշանները և առևտրային անվանումները,

5) Օրենքով կամ պայմանագրով շնորհված ցանկացած իրավունք և օրենքի համաձայն ցանկացած լիցենզիա և թույլտվություն:

Միացյալ Թագավորության ու Հյուսիսային Իռլանդիայի կառավարության և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության միջև կնքված ներդրումների խրախուսման և պաշտպանության մասին համաձայնագրի² համաձայն «ներդրում» տերմինը նշանակում է.

¹ Treaty between United States of America and the Argentine Republic Concerning the Reciprocal Encouragement and Protection of Investment, November 14, 1991, Article 1.

² Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the Republic of Armenia for the Promotion and Protection of Investments, London, 27 May 1993, Article 1.

1. գույքի բոլոր տեսակները, ներառյալ, մասնավորապես, բայց ոչ բացառապես.

ա) շարժական և անշարժ գույքը, ցանկացած այլ գույքային իրավունքները, ինչպես, օրինակ, վարձակալումները, գրավը կամ գրավականը,

բ) ընկերություններում ունեցած բաժնեմասերը, բաժնետոմսերը և պարտավորությունները կամ նման ընկերություններում մասնակցության այլ ձևերը,

գ) դրամական պահանջները և ֆինանսական արժեք ունեցող և պայմանագրից բխող ցանկացած պարտավորությունը,

դ) մտավոր սեփականության իրավունքները, բարի համբավը, տեխնիկական գործընթացները և նոու-հաուն,

ե) օրենսդրությամբ կամ պայմանագրով տրամադրված կոնցեսիաները, ներառյալ բնական պաշարների հետախուզման, արդյունահանման, մշակման կամ շահագործման կոնցեսիաները:

Կան համաձայնագրեր, որոնք բացի ներդրումների տեսակների սահմանումից պարունակում են այլ չափանիշներ ևս: Դրանք սակավաթիվ են, սակայն առավել ընդգրկուն սահմանում են պարունակում: Օրինակ, Ուկրաինայի և Դանիայի միջև կնքված երկկողմ ներդրումային համաձայնագիրը¹ կենտրոնանում է երկար տևող տնտեսական հարաբերությունների հաստատման նպատակի վրա: ԱՄՆ-ի և Չիլիի միջև կնքված ազատ առևտրի համաձայնագրի² համաձայն ներդրումի հասկացության մեջ ներառվում է նաև շահույթ ստանալու սպասումը կամ ռիսկի ենթադրությունը:

Եվրոպական ազատ առևտրի ասոցիացիայի և Մեքսիկայի միջև կնքված Ազատ առևտրի մասին համաձայնագիրն³ ընդգծում է ներդրողի կողմից կառավարման վրա արդյունավետ ազդեցություն ունենալը, սրանով իսկ հստակ տարանջատելով ուղղակի ներդրումը պորտֆելային ներդրումներից:

¹ Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the Kingdom of Denmark concerning the Promotion and Reciprocal Protection of Investments, October 23, 1992.

² The United States-Chile Free Trade Agreement, June 6, 2003.

³ Free Trade Agreement between the EFTA States and the United Mexican States, November 27, 2000.

Կան մի շարք երկկողմ ներդրումային պայմանագրեր, որոնք ներդրումների սահմանումը թողնում են ներպետական օրենսդրությանը, որն ավելի է բարդացնում իրավիճակը:

Միայն ներդրումների խրախուսման մասին մի քանի պայմանագրերի ուսումնասիրությունից արդեն իսկ պարզ է դառնում, որ ներդրումների սահմանումները բավականին տարբեր են պետություններից յուրաքանչյուրի համար, ավելին, անգամ մի պետության համար սահմանումները կարող են տարբեր լինել, քանի որ վերջինս պայմանագրեր է կնքում մի քանի պետությունների հետ, իսկ դրանցում սահմանումները նույնպես տարբեր են լինում: Հետևաբար, միայն ներդրումների խրախուսման մասին պայմանագրերի ուսումնասիրությունը դեռևս բավարար չէ ներդրումների հասկացության միասնական չափանիշները վեր հանելու համար: Ուստի, պետք է անդրադառնալ նաև Տրիբունալի պրակտիկային:

Տրիբունալի կողմից քննված գործերից ներդրումների հասկացության պարզաբանման համար կարևոր և էական նշանակություն ունեցավ Մալինին ընդդեմ Մարոկկոյի գործը¹: Այս գործում արբիտրաժային Տրիբունալը սահմանեց, որ կառուցապատման քաղաքացիական պայմանագիրը ներդրում է Իտալիայի և Մարոկկոյի միջև կնքված երկկողմ ներդրումային պայմանագրի համաձայն, քանի որ «այն պայմանագրից օգուտ ստանալու իրավունք է առաջացրել ունենալով տնտեսական արժեք» (հոդված 1c), ինչպես նաև «տնտեսական բնույթի իրավունքը շնորհվել է պայմանագրով (հոդված 1e)»: Այս գործով Տրիբունալը նաև նշեց, որ ներդրում համարվելու պահանջը պետք է ընդունվի որպես Կենտրոնի իրավագրության օբյեկտիվ պայման, որը չի կարող սահմանափակվել կողմերի համաձայնությանը: Ի վերջո, Տրիբունալն անդրադառնալով տեսության մեջ ընդունված ներդրումի չափանիշներին, որոնք են միջոցների ներդրումը, պայմանագրի կատարման որոշակի ժամկետով տևողությունը, գործարքների ռիսկերին մասնակցությունը, որպես լրացուցիչ չափանիշ նաև ընդունող պետության տնտեսական զարգացմանը նպաստելը, նշեց, որ այս չափանիշները կախված են միմյանցից, և գործարքի ռիսկերը կարող են կախված լինել ներդրվող միջոցներից

¹ Salini Costruttori S.P.A. and Italstrade S.P.A. v. Marocco ICSID Case No. ARB/00/4, Decision on Jurisdiction, 23 July 2001.

և պայմանագրի կատարման ժամկետից: Այս տարբեր չափանիշները պետք է գնահատվեն ընդհանրության մեջ:

Բայինդիրն ընդդեմ Պակիստանի գործում¹ Տրիբունալը նշեց, որ ծրագիրը ներդրում որակելու համար առաջին հերթին պետք է էական հանձնառություն դրսևորվի ներդրողի կողմից: Տրիբունալն արտահայտեց այն կարծիքը, որ Բայինդիրն էական աջակցություն է ունեցել know-how-ի, սարքավորումների, անձնակազմի և ֆինանսական առումով: Այս գործում Տրիբունալը նաև պայմանագրի տևողությունն առաջնային համարեց ներդրումները սովորական առևտրային գործարքներից սահմանազատելու համար, մինևույն ժամանակ նշելով, որ տևողության սահմանը չպետք է շատ բարձր լինի: Տվյալ գործում երեք տարով ծրագրի տևողության երկարաձգումը բավարար համարվեց տևողության չափանիշին համապատասխանելու համար:

Մեկ այլ՝ Կարդաստպուլոսն ընդդեմ Վրաստանի գործում² Տրիբունալը քննեց դիմումատուի կողմից պետությանը ցույց տրված ֆինանսական աջակցության հարցը ակտիվները ներդրում որակելու համար: Վրաստանում կազմակերպության գործունեության երեք տարի տևողությունը Տրիբունալը բավարար համարեց երկար ժամկետի չափանիշի իմաստով: Բացի այդ, կասկած չկար, որ դիմումատուի ներդրումը նպատակ ուներ աջակցելու Վրաստանի տնտեսական զարգացմանը: Եվ, վերջապես, ռիսկի գործոնը ներդրումի ժամանակահատվածի համար Տրիբունալը բավարար համարեց քաղաքական և տնտեսական միջավայրի լույսի ներքո: Իսկ Ֆեդաքսն ընդդեմ Վենեսուելայի գործում³ Տրիբունալը մերժեց միջոցները ներդրում համարել՝ հաշվի առնելով, որ գործարքի կատարման մեջ ռիսկ չկար:

Սալինիի գործում կիրառված թեստը Տրիբունալը վերահաստա-

¹ Bayindir Insaat Turizm Ticaret Ve Sanayi A.S. v. Islamic Republic of Pakistan ICSID Case No. ARB/03/29, Decision on Jurisdiction, 14 November 2005.

² Ioannis Kardassopoulos v. The Republic of Georgia, ICSID Case No. ARB/05/18, Decision on Jurisdiction, 6 July 2007.

³ Fedax N.V. v. Republic of Venezuela, ICSID Case No. ARB/96/3, Decision on Objection to Jurisdiction, 11 June 1997, 37 ILM 1378 (1998).

տեց նաև Մաիպեմն ընդդեմ Բանգլադեշի գործում¹, որտեղ Տրիբունալը քննում էր 409 կիլոմետրանոց գազատար խողովակի կառուցումը որպես ներդրում որակելու հարցը, որը պետք է գազ հասցնե՝ Բանգլադեշի հյուսիսարևելյան շրջանի տարբեր կետեր: Որոշելու համար, թե Մաիպեմը ներդրում է կատարել Կոնվենցիայի 25-րդ հոդվածի համաձայն, թե ոչ, Տրիբունալը կիրառեց Մալինիի թեստը՝ հղում կատարելով հետևյալ տարրերին.

- Գումարի կամ տնտեսական արժեք ունեցող այլ ակտիվների ներդրումը,

- Ռիսկի առկայությունը,

- Ընդունող պետության զարգացմանը աջակցությունը:

Այնուամենայնիվ Տրիբունալն ընդգծեց, որ որոշելու համար, թե արդյոք Կոնվենցիայի 25-րդ հոդվածի համաձայն ներդրում կա, թե ոչ, ամբողջ գործողությունը պետք է հաշվի առնվի: Տվյալ գործում կառուցապատման պայմանագիրը, պայմանագրի գումարը նաև կատարվող աշխատանքների դադարման ժամկետի շուրջ բանակցությունները վերսկսելու պայմանը ռիսկեր էին առաջացնում, որը միանշանակորեն թույլ էր տալիս խողովակի կառուցումը ներդրում համարել Կոնվենցիայի իմաստով:

Միտչելն ընդդեմ Կոնգոյի գործում² Տրիբունալը վերահաստատեց ընդունող պետության տնտեսական զարգացմանն աջակցություն ունենալը որպես ներդրումի բնորոշ, անվիճելի, սակայն ոչ բավարար չափանիշ, միաժամանակ նշելով, որ դա չի նշանակում, որ այդ աջակցությունը պետք է միշտ մեծածավալ լինի կամ միշտ հաջողություն ունենա, իսկ տնտեսական զարգացման գաղափարը, ամեն դեպքում, չափազանց լայն հասկացություն է ու նաև տարբերվում գործից կախված: Այս ամենի համատեքստում իրավական խորհրդատվություն տվող կազմակերպության համար Տրիբունալը սահմանեց, որ անհրաժեշտ է, որ այն որևէ ձևով պետության տնտեսական զարգացմանը կամ գոնե դրա շահերին աջակցություն ցույց

¹ Saipem S.P.A. v. The People's Republic Of Bangladesh, ICSID Case No. Arb/05/07, Decision on Jurisdiction and Recommendation on Provisional Measures, 21 March 2007.

² Mr. Patrick Mitchell v. The Democratic Republic of Congo, Case No. ARB/99/7, Decision on the Application for Annulment of the Award, 1 November 2006.

տա ներդրում համարվելու համար:

Այսպիսով, վերլուծելով ինչպես պետությունների միջև կնքված երկկողմ ներդրումային պայմանագրերը, այնպես էլ Տրիբունալի կողմից քննված գործերի պրակտիկան՝ պարզ է դառնում, որ հնարավոր է մի շարք չափանիշներ վեր հանել ներդրումների հասկացության համար: Դրանք հետևյալն են .

- Ծրագրի տևողությունը,
- Շահույթ ստանալու կանոնավորությունը,
- Ռիսկի առկայությունը երկու կողմերի համար,
- Ներդրողի էական հանձնառությունը,
- Ընդունող պետության զարգացման համար գործունեության

նշանակալի լինելը:

Միննույն ժամանակ վերլուծությունից պարզ է դառնում, որ այս չափանիշները յուրաքանչյուր առանձին դեպքում պետք է քննարկել համակցության մեջ: Իսկ պետությունների միջև կնքված ներդրումների խրախուսման մասին համաձայնագրերից միայն մի քանիսն են պարունակում ներդրումներին բնորոշ վերոնշյալ չափանիշները, այն էլ պարունակում են դրանցից միայն մեկը: Երկկողմ ներդրումային պայմանագրերի ճնշող մեծամասնությունը կնքվել է 1990-ական թվականներին և 2000-ական թվականների առաջին տասնամյակում, իսկ տնտեսական հարաբերությունների զարգացման հետևանքով որոշակի փոփոխություններ է կրում ներդրումների էությունը, իսկ եթե ներդրումների հասկացությունը լիարժեքորեն սահմանված չէ, ապա այն բարդություն է առաջացնում ներդրողի համար որոշելու, թե իր կողմից կատարվող ակտիվների ներդրումը տվյալ պետության տնտեսության մեջ կարող է համարվել ներդրում Կոնվենցիայի իմաստով և վեճ առաջանալու դեպքում արժանանալ պաշտպանության, թե ոչ: Բացի այդ, եթե պայմանագրերում չկան նաև ներդրումների որոշման արդեն իսկ վերևում քննարկված չափանիշները, ապա ներդրողի համար առավել բարդ է դառնում տարբերակել պաշտպանության ենթակա ներդրումը սովորական առևտրային գործարքներից: Ուստի, ցանկալի է, որ պետությունները միմյանց միջև արդեն իսկ կնքված և հետագայում կնքվելիք երկկողմ ներդրումային պայմանագրերում ներառեն նաև ներդրումների հասկացության անբաժան մաս հանդիսացող չափանիշները:

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ИНВЕСТИЦИЙ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ

Назели Товмсян

Аспирант кафедры международного и европейского права ЕГУ

Определение инвестиций является ключевым элементом международного инвестиционного права наряду с определением инвестора. Эти определения важны для определения сферы применения прав и обязательств, вытекающих из международных инвестиционных договоров. Только споры, возникающие в отношении инвестиций, определения которых даны в международных инвестиционных договорах, могут быть предметом защиты через арбитражное разбирательство Международного центра по урегулированию инвестиционных споров. Поскольку нет общепринятого и общего определения международных инвестиций в международном праве, эта статья призвана выяснить в рамках инвестиционных договоров и прецедентного права критерии для определения инвестиций, а также предложить поправки к двусторонним и многосторонним инвестиционным договорам.

THE DEFINITION OF INVESTMENTS IN INTERNATIONAL LAW

Nazeli Tovmasyan

PhD student at the YSU Chair of International and European Law

The definition of investment is the key element of international investment law along with the definition of investor. These definitions are important to determine the scope of application of the rights and obligations deriving from the international investment treaties. Only disputes arising over the investments, which definitions are given in the international investment treaties can be subject to protection through the arbitration proceedings of the International Centre of Settlement of Investment Disputes. As there is no accepted and general definition for international investments in international law, this article aims to find out through the investment treaties and case law the criteria for defining the investments as well as suggest amendments for the bilateral and multilateral investment treaties.

Բանալի բառեր – օտարերկրյա ներդրումներ, Ներդրումային վեճերի լուծման միջազգային կենտրոն, երկկողմ ներդրումային պայմանա-

գրեր, ներդրումային վեճեր, միջազգային ներդրումային արբիտրաժային վարույթ

Ключевые слова: иностранные инвестиции, Международный центр по урегулированию инвестиционных споров, двусторонние инвестиционные договоры, инвестиционные споры, международное инвестиционное арбитражное судопроизводство

Key words: international investments, International Centre for Settlement of Investment Disputes, bilateral investment treaties, investment disputes, international investment arbitration